

вријеме Привремене црногорско-приморске владе. О првом, који је био сердар и емисар Петра I у најделикатнијим политичким мисијама, те као такав врло позната личност, нема потребе на овом мјесту дуже говорити. Други је мање познат, али ипак спада у ред ближних сарадника Петра I. Био је неко вријеме његов секретар. За вријеме Привремене Црногорско-приморске владе био је командант Будве.

С обзиром да се на исправи о познатом нам купопродајном послу налазе као продавац, купац и свједоци врло истакнути политички сарадници, којима је у вријеме обављања купопродаје на првом мјесту био политички интерес, можемо претпоставити да је и ова купопродаја у компликованој политичкој рачуници била фиктивна, искључиво политичка ствар.

Пошто су продавац и купац бродова били на истој политичкој линији коју је обиљежио Стефан Санковски, руски државни савјетник и опуномоћени комесар за Боку Которску, који је као такав био на челу цивилне управе у њој, и коме је био потчињен командант поморских и сухоземних руских снага у Боки, својим обећањима „да ће Бока бити сједињена са Црном Гором у једну републику, а управљат ће се сенатом кому ће владица бити претсједник...“¹⁰), може се претпоставити да су бродови које је адмирал Сењавин поклонио Петру I, и послјиде било формалне или стварне промјене власништва, плували под црногорском заставом све до француске окупације Боке Которске.

Уколико нашу претпоставку о првим бродовима под црногорском заставом, грађену на основу докумената из 1717 године, одбацимо до евентуалног проналажења јаче аргументације, сматрамо да другу у вези са документом из 1806 треба прихватити.

Сл. Мијушковић

ЈЕДНА ОДЛУКА КОТОРСКОГ ТАЈНОГ ВИЈЕЋА О ГРБЉУ ИЗ 1512 ГОДИНЕ

По завршетку млетачко-турског рата, који је почео 1499 и послјиде дугих преговора о миру завршио се 20 маја 1503 године, Турци, који су још 1497 били запосјели Грбаљ, тада територију Которске општине, постадоше и формално његови господари. Приликом утврђивања нових граница Венеција је оптимистички гледала на судбину Грбља и свом посланику Закарији Фрескију, који је као њен претставник требало да расправља

¹⁰) Павао Буторац, Рад ЈАЗУ, год. 1938, књига 265, стр. 209.

о питању граница са скадарским санцаком Ферис-бегом, 11 септембра 1503 године даје сљедеће упутство: „Око жупе (Грбља) мало ћемо се трудити, јер је онај предио без сумње нашег господства... Пошто се може догодити да ће споменути санцак настојати да је потчини султану, бранићеш наша права доказујући да је тај предио од старине од нашег господства. Казаћеш му да кад се о том питању водила ријеч између султана и наших посланика и тајника, толики су и тако јаки били наши разлози са несумљивим потврдама да је Његово Господство слободно коначно закључило да (жупа) припада нашем господству... Пошто би са стране жупљана могао имати великих неприлика и запрека код санцака да добијеш жупу због свађе и непријатељства која имају са Которанима, одлучујемо и наређујемо ти да употребиш све могуће да смириш поменуте жупљане са Которанима, обећавајући им све што будеш сматрати згодним да пристану остати под власти нашег господства; можеш им обећати да ћемо их повратити у стање у којем су се налазили у старини.“¹⁾ Фрески није имао успјеха, али да је био упоран доказује чињеница да је Ферис-бег у децембру затражио упутства од Порте о питању Грбља.²⁾ Није нам познат одговор Порте, али он свакако није био позитиван за Венецију.

Изгледа да је Турска, која је своје право на Грбаљ заснивала на томе да је наводно овај крај припадао Црнојевићима.³⁾ била сигурно увјерена у успјех ако се буде препустило Грбљанима да се сами одлуче, што би се могло закључити на основу претпоставке да је њој било познато колико су Грбљани били нерасположени према Млетачкој Републици. Претпоставку да је Турска била препустила Грбљанима да се сами определијеле поткрепљује и извјештај Ивана Крститеља Бустинијана, млетачког синдика⁴⁾ за Далмацију из 1555 године, у коме поред осталог, стоји: „Грбаљ би припадао Котору али се је у вријеме рата изгубио бирањем.“⁵⁾

То самоопредјељење Грбљана за турску власт схватљиво је кад се узму у обзир терети које су которски праћани, као феудални господари, наметали грбаљским сељацима.

Оставши без Грбља, которски праћани су били јако погођени, па је њихово настојање да га поново добију било увијек врло

¹⁾ Ivo Stjepčević, Kotor i Grbalj, Split 1941, стр. 82.

²⁾ Исто, 83.

³⁾ Црнојевићи су, међутим, као капетани Млетачке Републике за Зету, били задужени да у Грбљу одржавају ред, па према томе Турци нијесу били у праву кад су тврдили да је Грбаљ припадао Црнојевићима.

⁴⁾ Синдици су били чланови једног врло важног и угледног магистрата у Млетачкој Републици. Њих је Сенат повремено слао у млетачке провинције, укључивши Далмацију и Воку Которску, ради правилнијег функционисања органа власти и мјесних самоуправних тијела и ради отклањања злоупотреба.

⁵⁾ Ivo Stjepčević, н. дј., стр. 84.

активно. Враћање Грбља Млетачкој Републици уследило је тек 1725 године. О том настојању Которана убједљиво говори и одлука которског Тајног вијећа од 4 августа 1512 године, која у нашем преводу гласи:

„Ми, Ангелус Малипијеро, за пресвијетлу Млетачку Републику ректор и провидур Котора и „поља“ (agri)⁶⁾, са Тајним вијећем и народним претставницима ове величанствене Општине наређујемо вама, господи Трипуну Загури и Трипуну Типковићу, посланицима изабраним од реченог Вијећа, да одете са канцелистом горереченог ректора у Херцеговину и да пронађете посланика пресвијетлог султана ако се тамо налази, а уколико не би био тамо, разборитост ваша ће настојати да сазна да ли се налази у Дубровнику или у неком другом обличјем мјесту, камо ћете отићи. Пошто га будете пронашли и пошто му будете одали дужно поштовање, ставите му на знање да смо ми сазнали за разговоре које је он водио са нашим писаром у вези са питањем Грбља као и за намјере Млетачке Републике у односу на ово питање, о којим је намјерама и он обавијештен. Затим ћете га свом вашом оштроумношћу и вјештином наговорити и увјерити да нас та провинција радосно и добровољно жели примити као господаре. На крају ћете му казати да, ако се његовим посредством та ствар успјешно сврши, ова величанствена Општина неће према њему бити незахвална и увјерите га да му неће бити поклоњено само оно што му је већ обећано него много више; ви му можете обећати до хиљаде дуката, урачунавши, наравно, ту и износ који му је раније био обећан. Да би он могао бити сигуран у ова обећања, можете му рећи да чим буде извршено ово уступање, нека нам изволи акт о томе упутити преко нарочитог повјерљивог гласника, коме ће бити исплаћено речених хиљаду дуката. Обећајте му и то да ће му ова величанствена Општина увијек бити веома одана и обавезна.

Поред тога поклонићете му уиме ове величанствене Општине и народних претставника четири здјелице, које су вама већ предате, украшавајући и увећавајући овај биједни поклон мудрим и подесним ријечима.

Пошто због разборитости ваше имамо у вас пуно повјерење за све што смо вам наредили, треба да то буде извршено.

Дано у Котору дана 3 августа 1512 (М. П.)

Аурелијус, помоћник по наређењу итд.“⁷⁾

⁶⁾ Ректор и провидур которски, колико смо досад могли установити, никад није у уводном протоколу исправа које је издавао употребљавао ријеч *ager* у циљу ширег обиљежавања територије своје јурисдикције, а чињеница да је у овом случају употребљава објашњава се тиме што се хтјела нагласити припадност Грбља Венецији, јер је јасно да се овдје појам *ager* односи на грбљско поље, односно на Грбљ.

⁷⁾ Државни архив у Котору, Управнополитички списи 203 поз. 2.

Овим документом оснажена је и претпоставка да је самоопредјељење Грбљана одлучило њихов прелаз под турску власт последице закључења мира из 1503 године, јер је у њему наглашено да Грбљањи „радосно и добровољно“ желе примити млетачку власт, чиме је требало да се прикаже да је раније расположење Грбљана измјѡењено у корист Републике.

Ослањајући се на наведено упутство Млетачке Републике Фрескију у коме, поред осталог, стоји: „Пошто би са стране жупљана могао имати великих неприлика и запрека код санѡака да добијеш жупу...“, затим на Ђустинијанову тврдњу „да би Грбаљ припадао Котору, али се је у вријеме рата изгубио бирањем“ и, на крају, на пасус из горње одлуке који гласи: „Затим ћете га са свом вашом општроумношћу и вјештином увјерити да нас та провинѡија радосно и добровољно жели примити као господаре“, можемо претпоставку о самоопредјељењу Грбљана за турску власт претворити у правилан закључак.

Овај докуменат је интересантан и по томе што се из њега види да су у доношењу тако важне одлуке, резервисане искључиво за Тајно вијеће, учествовали и претставници народа „*procuratores populi*“.

Procuratores populi, касније у италијанском облику *procuratori del popolo*, били су претставници грађанског сталежа. Њих је било свега три. Заступали су интересе грађанског сталежа, коме су и припадали, али им је конзервативно которско племство оспоравало свако право учешћа у управљању градом и у доношењу било каквих одлука које би се односиле на Которску општину као цјелину, што су они упорно настојали да поститгну. Касније, кад су которски племићи постали буднији према тежњама грађана, учешће народних претставника у оваквом, па и у кудикамо мање важном послу, било је искључено. Истина, и за раније вријеме учешће народних претставника у одлукама Которске општине претставља изоловане случајеве. Неуобичајена сарадња племства и грађана у доношењу већ добро нам познате одлуке резултирала је и у избору посланика који су имали да издјејствују враћање Грбља Котору, односно Млетачкој Републици: један је био племић а други (Типковић) грађанин.

Сл. Мијушковић

МАНИФАКТУРЕ У БОКИ КОТОРСКОЈ 1834 ГОДИНЕ

Уз извјештај Ђ. Кр. Поглаварства у Котору од 1 маја 1834 године упућен Ђ. Кр. Владином претсједништву у Задру налази се један прилог који у преводу гласи: